

Németh József

Egy elbliccelt kiállítás remek „katalógusa”

Saját utamat jártam

Batthyány Lajos miniszterelnök 1807-1849

Képes történelmi album

Illendő, hogy a recenziens már az elején bevallja: a bemutatott könyv témájával is, alkotóival is elfoglult.

Batthyány Lajos emléke nekem személyesebb élményem, mint többet emlegetett kortársaié, akár Deák Ferencé, Széchenyi Istváné vagy Kossuth Lajosé. Az ő Ikerváron felállított bronzmása volt az első világi témájú szobor, melyre kisgyermekként rácsodálkoztam. Ugyanekkor néztem ámulva – az akkor már nem örökösei által lakott – kastélyát is, hiszen ilyen nagy épületet előtte még elképzelni is nehezen tudtam. Valóságos csodának tűnt a Rába széles csatornája, végén a titokzatos áramtermelő turbinák zümmögésével. Akkor csak annyit tudtam, hogy ezt is a Batthyányiak építették. Később már büszkén tartottam számon, hogy két szépapám is a miniszterelnök jobbágya volt, egyik Bejczygyertyánosban, a másik Nyőgerben. E birtokokat a nagyapa, Miksa vásárolta meg, mindkettőben tisztartói lakot építtetett. Azokat kastélynak neveztük, s némi átalakítással ma is állnak. Szombathelyi gimnazista koromban nyolc éven át minden tanítási napon többször is elmentem a szép barna faburkolaton elhelyezett 13 bronz dombormű előtt. Zala György alkotta őket, az 1849-ben kivégzett tábornokok arcmásai voltak. Az iskola ajándékolta azokat a 1848-as miniszterelnök családjától. Amikor az előttem fekvő kötetben arról olvasok, hogy Batthyány tagja volt a Sopron – Vasí Szederegyletnek, eszembe jut, hogy hatvan esztendeje még ettem azoknak az öreg szederfáknak a terméséből, melyeket az ikervári gróf utasítására ültettek. Ha utam arra vezet, mindig beülök a meggyeskovácsi kastélyszálló éttermébe. A história szerint a rendben tartott épületet a család egyik tagja, az esztergomi érsek, József emeltette, később Lajosé volt. Tudom, hogy ettől nem jobb az ott felszolgált kávé, de a hangulatom sokkal ünnepebb. Erre is szükségünk van.

Részrehajló vagyok azért is, mert a Batthyány életútját bemutató kötet szerkesztőjének, kiadó intézményének tevékenységét növekvő rokonszenvvel figyelem. Fél százada második évemet töltöttem Egerszegen, amikor Degré Alajost 1956 utószele ide száműzte? menekítette? A levéltár akkor egyszemélyes tudományos intézmény volt. Aztán öt évtized alatt fokozatosan bővült, megerősödött, egyre inkább számon tartott szellemi műhelyé növekedett. A levéltáros kollégák publikációinak témái a 14. századtól szinte a tegnapig terjednek, különösen maradandót alkottak a reformkor és újabban 1956 zalai eseményeinek feltárásában. Immár Krisztusi korba jutott – 33 éve folyamatosan jelenik meg - a Zalai Gyűjtemény. Nem múlik el esztendő néhány általuk rendezett rangos tudományos konferencia nélkül. Ez év őszén pár hét különbséggel vehettem kézbe Drózdly Győző emlékiratait, melyeket Paksy Zoltán Káli Csaba közreműködésével adott közre, valamint a direktor úrnak, Molnár Andrásnak mindjárt két kötetét is.

Az első Batthyány Lajosnak a miniszterelnökségig vezető negyvenegy esztendejét mutatja be, a másik - melynek ismertetését feladatul vállaltam - Batthyány teljes életútját kíséri végig, elsősorban képek segítségével. A cím - *Saját utamat jártam* - a tragikus sorsú kormányfő jelmondata volt. Ugyanaz szerepel az említett életrajzi monográfia címlődálán is, csak az eredeti latin változatban: *Viam meam persequor*.

Talán nem erőltetett a gondolat, hogy egy folytatásra tervezett sorozat második darabjaként is forgatható. Hiszen négy éve jelent meg ugyancsak Molnár András szorgalma, szívóssága és hozzáértése révén a *Zalának büszkesége* című, hasonló célú és alakú képes kötet Deák Ferencről. Annak alcíme - a név változtatásával persze - a mostanira is illenék: *Helyszínek, arcok, események Deák Ferenc életéből*. Deák életének történéseit településenként csoportosítva kísérte végig őseinek lakhelyétől, Zsitkóctól a budapesti mauzóleumig. Dokumentumok, régi épületeket ábrázoló metszetek követik egymást a róluk Zóka Gyula által készített szép fotókkal, a rá emlékező táblák, az őt idéző szobrok képeivel. A kötet sok szempontból úttörő volt a magyar könyvkiadásban. Memóriámból csak egyetlen hasonló, több évtizede megjelent, tekintélyes könyvet tudok előkotorni. Az Petőfi Sándor rövid életének sok helyét járta végig, s ugyancsak régi és újabb képekkel idézte fel annak emlékeit.

Molnár András csak részben követte a Deák - idézésnél már bevált utat. A helyszínek mai képeiről lemondott, helyettük bőven gyűjtött korabeli metszeteket, festményeket, iratokat. Felkutatta a megmaradt tárgyakat, ereklyéket. Számomra a legmegdöbbentőbb annak a fehér vászonmellénynek a képe volt, melynek szív felőli oldalán ott a golyó tépte lyuk. A képeket 20 fejezetbe sorolta: az ősök, a család hagyományával kezdődik, az utóélettel, a kultusszal zárul. Mindegyik szakasz élén következetesen egyoldalas életrajzi összefoglalás. Ezeket összeolvasva nagyon tömör, mégis olvasmányos biográfia kerekedik ki. 320 képet, metszetet, tárgyfotót nézhetünk végig úgy, hogy közben a szerkesztő

nem hagyja magára az olvasót. Mindegyik kép alatt pár mondatnyi magyarázat segít az eligazodásban. Ugyancsak jó kalauzul szolgál a terjedelmes famíliához két családfa-táblázat is. Zalaiként örülök, hogy megnézhetem a Szentgrótot megszerző I. Ádámnak, a dunántúli hadak főkapitányának, Zrínyi Miklós barátjának a képét. Kár lett volna, ha kimarad a másik Lajost, a nádort ábrázoló barokk olajfestmény is. Hiszen főispáni helyettesként az 1720-as években ő intézte Zala vármegye dolgait, megyeházának építését. Halála évében még útjára indította a kanizsai gimnáziumot. Az iskola ma az ő nevét viseli.

A képek többsége termé-
jainak arcmása. Legtöbbször
néhányszor Kossuthé, Deáké
taltaké, hanem az elátkozott-
császári királyi tábornagyé
nem ismert portrékat is fel-
Batthyányról, hanem Deák
Nem unalmas arckép-csarnok-
láthatunk méltóságteljes,
festményt csakúgy, mint unal-
vázolt sziluettet. Utóbbin a
mányi ülésén bizonyára unat-
örökíteni a korán kopaszodó
akkor is érdekes, ha elárulja:
és szervező volt, mint rajzoló.
tést jelentett, hogy a kor fon-
metszeteken Molnár András
szereplőt. Így derült ki, hogy
képen balról a negyedik fér-
Kossuth látható. Felhívja
Pest megyeiek választási felvo-
kalapos Batthyány lovagol.

Nemcsak a kor közismert
metszetek, festmények, hanem
21 település számos épüle-
lkervár, Bécs, Győr, Zágráb,
Innsbruck, Sárvár, Varasd,
Székesfehérvár, Pákozd, Hegyfalu, Bicske, Jánosháza, Ljubljana, Olmütz, Dáka. Bennük ma is meglévő vagy már rég elbontott, átfarmált házak. Legtöbbször a rossz emlékű Újépület 110 éve készült, talán utolsó fotójára lapoztam rá. Pesten, a mai Szabadság tér helyén terpeszkedett, sokszor elátkozott laktanyaként, börtönként, raktárként, vesztőhelyként. Ne feledjük, itt töltötte utolsó heteit és készült a halálra Csány László is. Az ő nyakára négy nappal később, október 10-én reggel hat óra után pár perccel a közeli Fa- tér nevezetű üres telken hurkolt kötelet a hóhér.

A főhős életének követéséhez is, a korban való eligazodáshoz is jó fogódzót kínál az 5 gondosan megtervezett térkép Batthyány birtokairól, katonáskodása városairól, utazásairól, fogságba hurcolásáról, tevékenységének pesti, budai helyeiről. Különösen az utóbbit nézegetem nagyobb érdeklődéssel. Így jöttem rá, hogy a Batthyány által bérelt Cziráky palota helyén ma már hivalkodó irodaház emelkedik. Az utca másik oldalán alig változott az a klasszicista ház, melyben az első minisztertanács tartotta üléseit, ahol Kossuth szerkesztette a Pesti Hírlapot. A földszint bal oldalán működött Landerer tipográfiaja, itt nyomatták a Nemzeti dalt és a 12 pontot. A gépeket hiába keressük, helyükön bizományi áruház van.

A gazdag, változatos képanyagot 45 helyről kellett előbányászni, összegyűjteni. A korabeli kiadványokból, folyóiratokból is merített a szerkesztő. Nemcsak a magyar közgyűjtemények féltett kincseit láthatjuk a közölt képeken, hanem szlovén, cseh, osztrák múzeumokét, levéltárakét is. Köztük megyénk történetével kapcsolatos több dokumentumot. Itt vált először közkincsé a bécsi Hadilevéltárban őrzött két olyan rajz, amelyek a Jellasics vezette 1848. őszi támadást örökítik meg. Nemcsak a Budapesti Történeti Múzeum, a Zala és a Vas Megyei Levéltár, hanem a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár, a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, a Pannonhalmi Főapátság, az Eszergomi Keresztény Múzeum, a szombathelyi Schmidt Múzeum, a körmendi Dr. Batthyány –Strattmann László Múzeum, a bécsi Collegium Hungaricum, a sárvári Nadasdy Ferenc Múzeum is segített. Örömmel látom, hogy a kesztelyi Helikon Kastélymúzeum és a Göcseji Múzeum gyűjteményében is találtattott ide kívánczó kép vagy tárgy. Tíz magánszemély is hozzájárult a sikerhez. Segítségükkel eddig számon nem tartott Deák és Batthyányi portré is

szetesen a reformkor nagy-
a miniszterelnöke, de jó
is. Nemcsak a sokszor magasz-
ké, köztük Julius Haynau báró
is. Molnár András eddig
fedezett és közölt. Nemcsak
Ferencről is talált még hármat.
ként hat az összeállítás, hiszen
ünnepélyes, nagyméretű olaj-
mas értekezleten papír fecnire
Gyáralapító Társaság választ-
kozó Széchenyi próbálta meg-
Lajos gróf arcélét. A skicc
Széchenyi jobb gondolkodó
Számomra kellemes meglepe-
tos rendezvényeit megörökítő
kikeresett, azonosított több
a Védegyleti bálról készült
fiú Batthyány, jobb oldalon
figyelmünket arra is, hogy a
nulásának élén a szemüveges,

embereit örökítették meg a
a sorsdöntő helyszíneket is.
tét nézhetjük meg: Pozsony,
Bergamo, Pest, Buda, Kehida,
Muraszerdahely, Marcali,
embereit örökítették meg a
a sorsdöntő helyszíneket is.
tét nézhetjük meg: Pozsony,
Bergamo, Pest, Buda, Kehida,
Muraszerdahely, Marcali,

szemünk elé kerülhetett.

Noha a szép gyűjteményt Molnár András találta ki, szerkesztette, segítette napvilágra, szerencsére nem kényszerült magános harcosként küszködni. A képek felkutatásában és válogatásában, a szöveg megírásában jó társa volt a jelenleg Bécsben dolgozó Hermann Róbert. Szellemi munkája mellett néhány, tulajdonában lévő ritka metszet is gazdagítja a tetszetős albumot. A Budapesti Történeti Múzeum főigazgató helyettese, Basics Beatrix kiemelkedő szakértelmével, az intézményében található ábrázolások átadásával segítette Molnárék munkáját.

A reprodukciók készítésében, a kötet tervezésében és kivitelezésében egyaránt a szerkesztő méltó partnere volt Zóka Gyula. Magas színvonalú munkája nem volt meglepetés, már a Deák-kötet is tanúskodott hozzáértéséről.

Sok okunk van arra, hogy a magyar kultúrára gondolva gyakrabban idézzük a reformkori költőt: Megnehezült az időknék járása fölötted. Jelen kötet mégis azt bizonyítja, hogy reménységünk horgonyát van mibe akasztanunk. Molnár András sok intézményt, szervezetet keresett meg, s az igényes, szép terv, a meggyőző érvelés nem volt haszontalan. Nem mellőzhetem azok felsorolását, akik a nemes ügyet támogatták: A Balassi Intézet Nemzeti Évfordulók Titkársága, a Collegium Hungaricum, a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap Levéltári Kollégiuma, a Zalaegerszegi Millecentenáriumi Közalapítvány, Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Közgyűlése és Zala Megye Közgyűlése. Köszönet mindegyiküknek.

A kész mű meggyőzően igazolja, hogy a szerzőknek sikerült megvalósítaniuk, amit az előszóban még csak szándékként jelezhettek: „Könyvünk több szempontból is úttörő jelentőségű: ez az eddig legteljesebb – a bicentenárium elmaradt, nagy összegző kiállítását is némileg pótolni kívánó – Batthyány Lajosra vonatkozó képválogatás...”

A 20. század második felében jó szokássá vált, hogy múltunk, nagyjaink életének kerek évfordulójára az országos intézmények közös erőfeszítéssel, jelentős kiállítással készüljenek. Máig jó emlékeket őrzök az 1952-es Kossuth, az 1953-as Rákóczi, az 1954-es Balassi kiállításról. S a következők hosszú soráról úgyszintén. Mostanában mintha lankadna e buzgalom. 2003-ban, a Deák Ferenc emlékének szánt esztendőben a kiállítás terhes, de hálás végeznivalóját a Zala megyei közgyűjtemények vállalták fel. Nemcsak tisztességgel elvégezték, hanem a család kehidai kúriájában állandó tárlattá is rögzítették. Batthyány születési évfordulója nemzeti intézményeinket változatlanul nem készítette összefogásra. Megyéje, Vas sem érzett indítékot hasonló summázásra. Az ürmbe némi örömet jelentett, hogy a Budapest Történeti Múzeum és a Hadtörténeti Múzeum saját gyűjteményük legszebb, Batthyányval kapcsolatos értékeit a közönség elé tárták, azokat adatokban gazdag katalógusban is megörökítették. De a közös, nemzeti jellegű kiállításra hiába vártunk. Végéhez közeledik az évforduló esztendeje, ígért szobrának megtekintésére sem kellett mind máig időt szakítanunk.

Molnár Andrásék kötetét akár egy kiállítás forgatókönyveként is lapozhatjuk. Hazavihetjük, polcra tehetjük, bármikor levehetjük, személyes kiállításként nézegethetjük.

Mivel bevallottam, hogy elfogult vagyok a kötet témájával is, létrehozójával is, örömmel másolom ide a budapesti bemutatóról tudósító friss híradást: „Csorba László, a MTA Történettudományi Intézet igazgatóhelyettese recenziójában kiemelte, hogy a kötet mérföldkövet jelent a Batthyányiról szóló írások történetében. Szerencsés szellemi találkozásaként értékelte, hogy két kiváló szaktörténész, Molnár András és Hermann Róbert összefogásaként született meg a dokumentumokkal hitelesített kötet, amely a szó legnemesebb értelemben tudományos ismeretterjesztő feladatot is ellát.”

*Zala Megyei Levéltár, 2007.
Szerkesztette Molnár András*

Gúnyrajz a Batthyány-kormányról